

УДК 316.6.159.061.2

DOI: <https://doi.org/10.33120/popp-Vol24-Year2021->

Вінков Веніамін Юрійович

кандидат психологічних наук, науковий співробітник

лабораторії психології мас і спільнот,

Інститут соціальної та політичної психології НАПН України,

Київ, Україна

ORCID ID 0000-0002-1237-0637

ven.vinkov@gmail.com

**СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ ГОТОВНОСТІ
ФАХІВЦІВ І ВОЛОНТЕРІВ ГРОМАДСЬКИХ ОРГАНІЗАЦІЙ ДО
НАДАННЯ ПІДТРИМКИ СТИГМАТИЗОВАНИМ МЕНШИНАМ**

Актуальність статті викликана потребою розробки технології підтримки представників стигматизованих меншин, що торкається підготовки фахівців і волонтерів громадських організацій до взаємодії із ними. Вивчення психологічних властивостей фахівців, які зіштовхуються із проблемою стигматизації у своїй роботі, дасть змогу якісніше здійснити підбір засобів у підвищенні такої готовності.

Мета статті полягала у вивченні прояву у фахівців громадських організацій таких психологічних властивостей, як рефлексія, толерантність, прагнення допомогти іншим і мотивація участі у громадській діяльності залежно від готовності до надання ними різного роду допомоги: інформаційної, освітньої, психологічної, матеріальної.

Отримані **результати** показали, що фахівці громадських організацій, які готові надавати інформаційну та освітню допомогу, мають високий прояв толерантності, а психологічну допомогу – виражену толерантність як рису характеру. Виявлено, що фахівці з вираженою потребою надавати інформаційну, освітню та психологічну допомогу мають високий рівень саморефлексії, що характеризує їх як здатних краще аналізувати свої емоційні реакції, розуміти причини появи тих чи інших стереотипів та момент їхнього впливу на власну поведінку. Високі показники із соціорефлексії демонструють ті фахівці, які готові надавати освітню та психологічну допомогу. Це свідчить про важливість врахування не тільки власних емоцій і переживань у наданні освітньої та психологічної допомоги, але і розуміння потреб тих, хто потребує її.

Практична значущість отриманих результатів полягатиме в тому, що врахування в роботі значення толерантності, рефлексії, мотивації допомоги і участі у громадській діяльності у розробці технологій розвитку компетентності співробітників і волонтерів громадських організацій та у підвищенні психологічної готовності до взаємодії із представниками стигматизованих

меншин дасть змогу ефективно налагоджувати контакт з тими, хто потребує допомоги.

Ключові слова: стигматизація; дестигматизація; підтримка; громадські організації; меншини.

Veniamin Yu. Vinkov

Ph.D. in Psychology, Researcher of the
Laboratory of Psychology of Masses and Communities,
Institute for Social and Political Psychology, NAES of Ukraine,
Kyiv, Ukraine
ven.vinkov@gmail.com

SOCIO-PSYCHOLOGICAL ASPECTS OF READINESS OF SPECIALISTS AND VOLUNTEERS OF PUBLIC ORGANIZATIONS TO PROVIDE SUPPORT TO STIGMATIZED MINORITIES

The **relevancy** of the article is due to the need to develop technology to support members of stigmatized minorities, which will apply to the training of professionals and volunteers of public organizations to interact with them. The study of the psychological properties of professionals who face the problems of stigmatization in their work, will allow for a better selection of tools to increase their readiness.

The **purpose** of the article was to study the manifestation of such psychological properties as reflection, tolerance, the desire to help others and motivation to participate in public activity, depending on the willingness to provide various kinds of help by specialists of public organizations such as informational, educational, psychological, material.

The obtained **results** showed that the specialists of public organizations, who are ready to provide informational and educational assistance, have a high level of tolerance, and psychological assistance – a pronounced tolerance as a character trait. It was found that specialists with a strong need to provide informational, educational and psychological assistance have a high level of self-reflection, which characterizes them as able to better analyze their emotional reactions, understand the causes of certain stereotypes and their impact on their own behavior. High indicators of socioreflexion are demonstrated by those specialists who are ready to provide educational and psychological assistance. This shows the importance of taking into account not only their own emotions and experiences in providing educational and psychological assistance, but also understanding the needs of those who need it.

The **practical significance** of the obtained results will be that taking into account the importance of tolerance, reflection, motivation of assistance and participation in public activities in the development of technologies for the development of competence of employees and volunteers of public organizations and

in increasing psychological readiness to interact with stigmatized minorities with those who need help.

Keywords: stigmatization; self-stigmatization; destigmatization; support; public organizations; minorities.

Постановка проблеми. Проблема стигматизації осіб, груп, меншин за етнічними, культурними, віковими, гендерними ознаками виявляється наразі актуальною в нашому суспільстві. Держава як інститут хоч і гарантує дотримання прав кожного громадянина, що прописано у законодавстві, проте реально не завжди може надати захист всім громадянам. Натомість все більшу роль в українському суспільстві починають виконувати різноманітні громадські організації, об'єднання, партії, які метою своєї діяльності ставлять забезпечення і дотримання прав і свобод громадян, тим самим сприяючи розвитку гуманітарної і правової політики держави.

Залучення до громадської діяльності позитивно впливає на формування життєвої позиції і підвищує здатність громадян спільними зусиллями вирішувати різноманітні суспільні проблеми. Дослідження ролі громадських організацій в підтримці стигматизованих меншин та підвищення психологічної готовності фахових спеціалістів і волонтерів таких організацій до взаємодії з представниками стигматизованих меншин є важливою частиною у розумінні, яким чином відбувається допомога таким соціальним групам, на що варто звертати увагу в підготовці фахівців і волонтерів, щоб суттєво підвищити якість допомоги.

Розв'язання проблем і розуміння ситуації, у якій перебувають стигматизовані меншини, потребує з боку фахівців соціально-психологічних служб, крім достатнього рівня професіоналізму, ще й розвинутих навичок і вмінь налагодження взаємин з представниками таких меншин. Перший контакт з ними є важливою ланкою у побудові довірливих стосунків, від яких залежатиме успішність подальшої психологічної роботи. У такій ситуації фахівець має бути психологічно готовим до першого контакту, а для цього необхідно розуміти потреби тих, хто звернувся і знати, що може у такій ситуації їм допомогти. Тому на сьогодні вкрай важливо постає потреба у підвищенні готовності фахівців і волонтерів громадських організацій до надання допомоги тим особам, які зазнали стигматизації і дискримінації.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, виокремлення нерозв'язаних частин загальної проблеми. У нашому випадку серед усіх визначень стигматизації найбільш влучно буде зосередитися не стільки на ставленнєвому аспекті цього явища, скільки на інтеракційному. Стигматизацію можна розглядати як особливий тип взаємодії між представниками більшості, що є носіями загальноприйнятих норм, і представниками меншості, що за певних обставин порушують ці норми і викликають осуд з боку більшості.

Порушення норм зазвичай викликає негативну реакцію з боку більшості. Дослідники стигматизації зазначають, що для більшості при зустрічі з тими, хто не відповідає загальноприйнятим нормам і правилам, характерним є переживання таких емоцій, як гнів, страх, роздратування, відраза. За Гофманом І. в основі стигматизації лежить механізм опанування своїм страхом при зустрічі з тими, хто має ознаки, що відрізняються від прийнятої в суспільстві норми (Гофман, 1963). Кнуф А. і Епов Л. зазначають, що страх більшості перед стигматизовуваними меншинами трансформується в агресію і підштовхує до соціальної ізоляції цих меншин (Кнуф, 2006а).

На нашу думку, від того, які ознаки будуть властиві цій меншості, залежатиме, що буде відчувати їхнє оточення. Страх, сором, відраза, презирство згодом можуть трансформуватися в агресію до меншості та прагнення вчинити певні дії стосовно них, що згодом приведе до дистанціювання, соціальної ізоляції, санкцій, примусу тощо. Здавалось би, такі дії мали б підштовхнути меншість до інтеграції їх у суспільство, проте зазвичай вони будуть нести протилежний ефект. Нав'язування певних загальноприйнятих правил шляхом заборон і обмежень, щоб змусити меншини бути такими як більшість суспільства, призведе до появи опору з їхнього боку, якщо вони відчують в собі сили, або ж уникнення, якщо відчують брак сил протистояти більшості. Тому замість інтеграції результатом цього впливу більшості стане, навпаки, ізоляція меншини та дезінтеграція суспільства.

Якщо вчасно не втрутитись у цю ситуацію, наслідками таких дій, крім негативного ставлення з боку більшості, може стати для стигматизовуваних меншин поява негативних переживань з приводу власного соціального статусу, а згодом і закріплення негативних форм поведінки у вигляді втрати самоповаги, зневіри у власні сили, формування мотивації уникнення невдач, а не досягання успіху. Це, в свою чергу, може повторно спричинити негативні реакції з боку їхнього оточення, так і з боку самих себе, коли сама людина ставить «хрест на собі». Ці негативні форми поведінки представників стигматизовуваних меншин стосовно самих себе називають самостигматизацією. Вона проявляється у виробленні ставлення до себе на основі засвоєного ставлення оточення до них і вчинення дій, що призводить до поглиблення ізоляції від суспільства. Самостигматизація є кінцевим наслідком стигматизації, коли негативне ставлення до самого себе стає засобом підтримки власної ідентичності, хоч і негативної. Така форма деформованої ідентичності веде до самообмеження у своїх прагненнях, самоізоляції від оточення та вкорінювання переконань у власній нікчемності. Життєва позиція такої людини проявляється у відмові від прагнення що-небудь змінити у своєму житті, знеціненні своїх прав та уникненні неоднозначних ситуацій в своєму житті, що викликають тривогу.

Зворотнім процесом стигматизації, що має на меті відновлення прав і соціального статусу представників меншин, є дестигматизація. Згідно Бовіної І. і Бовіна Б. важливим у доланні стигми є розуміння психологічного аспекту цього

явища. Якщо дія стигматизації пов'язана зі стереотипами і упередженнями стосовно осіб, які мають неприйнятні для більшості ознаки, то способом зниження дії стигми має бути індивідуалізація особи, що є носієм атрибуту стигми, а ініціювання процесу з вироблення нового бачення представників меншин, формування уявлення про них має відбуватися через комунікацію (Бовіна, 2013b). На думку Кнуфа А. і Епова Л., дестигматизація може бути забезпечено шляхом застосування цілеспрямованих технологій, що мають впливати як на окрему особу, що піддавалася стигматизації, так і на її оточення, що здійснювала такий вплив. Вони наводять широкий спектр чинників, які суттєво можуть вплинути на становище стигматизованих меншин, серед яких деінституалізація, підвищення рівня суспільної толерантності, антистигматизаційні кампанії, подолання самостигматизації, групи самопомогі, громадські організації, професійна допомога, психоосвітні програми, психотерапевтичне зниження стигматизації, робоча команда, можливості офіційної психіатрії (Кнуф, 2006b).

У процесі дестигматизації меншин велику роль відіграють громадські організації, що беруть на себе забезпечення їхніх прав, коли держава не має змоги виконувати покладені на неї обов'язки. Саме громадські організації об'єднують людей, що прагнуть займати активну життєву позицію в суспільстві шляхом залучення у громадську діяльність. Громадська організація у такій ситуації стає джерелом психологічної підтримки з боку її учасників, які прагнуть розв'язати соціальні проблеми таких меншин.

Для стигматизованих осіб та особливо для тих, хто зазнав дискримінації, важливим є пошук підтримки серед оточення, а прийняття колективом громадської організації представників меншин такими, якими вони є, без засудження і докору, позитивно впливає на їхнє ставлення до самих себе, сприяє відновленню довіри до людей, знайденню потрібного рішення в своїй життєвій ситуації, набуттю нового життєвого досвіду тощо. Коли колектив громадської організації стає референтною групою для представників цих меншин, це стає умовою для набуття нового досвіду, яким ділиться цей колектив.

У контексті нашого дослідження процес дестигматизації розглядається як такий, що має бути забезпеченим створенням відповідних умов в громадських організаціях, налагодженням роботи різного роду фахівців із врахуванням особливостей досвіду стигматизованих осіб та надання їм допомоги.

Крім цих фахівців, важливу роль відіграють ті, хто має успішний життєвий досвід подолання наслідків стигматизації, що може стати ресурсом для стигматизованих меншин. Забезпечення умов дестигматизації також лежить на самих представниках стигматизованих меншин, що має відбуватися шляхом формування груп психологічної підтримки і взаємодопомоги, де кожний учасник може звернутися до ресурсів такої групи під час пошуку шляхів подолання життєвих труднощів.

Відповідно у наданні допомоги стигматизовуваним меншинам важливо дослідити, якого роду допомогу готові надавати фахівці і волонтери громадських організацій тим, хто її потребує, які психологічні властивості впливають на вибір напрямів допомоги. Важливо також дослідити, які соціально-психологічні засоби сприятимуть формуванню у фахівців і волонтерів необхідних навичок, умінь і знань щодо роботи із стигматизовуваними меншинами, допоможуть ефективно задовольняти запити, із якими будуть звертатися представники цих меншин.

Мета статті: дослідити прояв у фахівців громадських організацій таких психологічних властивостей, як рефлексія, толерантність, прагнення допомогти іншим і мотивація участі у громадській діяльності, залежно від готовності до надання ними різного роду допомоги: інформаційної, освітньої, психологічної, матеріальної.

Виклад основного матеріалу дослідження. Задля досягнення цієї мети нами було проведено дослідження за участю 70 фахівців громадських організацій. Респондентам надано було заповнити анкету, в яку включено опитувальник С. К. Нартової-Бочавер «Мотивація допомоги» (Ильин, 2013); експрес-опитувальник «Індекс толерантності» (Г. У. Солдатова, О. А. Кравцова, О. Е. Хухлаєв, Л. А. Шайгерова) (Солдатова, 2002), яка спрямована на виявлення етнічної та соціальної толерантності, толерантності як риси характеру та рівня її вираженості; методика М. Гранта з визначення рівня вираженості і направленості рефлексії (Карпов А.В., Скитяєва И.М., 2005), що вивчає саморефлексію, як здатність спостерігати за власними переживаннями і думками, аналізувати свої потреби, мотиви, цілі, та соціорефлексію, як усвідомлення переживань інших людей і розуміння їхніх вчинків. Крім того в анкету було включено вивчення мотивації участі у громадській діяльності, де респонденти мали можливість оцінити ступень того, що їх мотивує займатися такою діяльністю: грошова винагорода, зміна світу на краще, бажання допомогти людям, особистісне зростання, самореалізація, отримання необхідного досвіду, прагматичний інтерес, покликання, самореклама, сучасні тенденції в світі, почуття провини.

На нашу думку, рефлексія, толерантність, прагнення допомогти іншим і мотивація участі у громадській діяльності є складовими психологічної готовності до взаємодії з представниками стигматизовуваних меншин, що виражається у прагненні надавати різного роду допомоги.

Для дослідження цієї готовності фахівців громадських організацій просили оцінити за трибальною шкалою, наскільки вони готові надавати такого роду допомогу тим, хто її потребує. Серед такої допомоги було визначено надання певної корисної інформації або консультації з приводу певної проблеми, психологічна підтримка або порада у розв'язанні певної проблеми, навчання чомусь корисному або передача певного професійного досвіду та надання матеріальної допомоги у вигляді речей або грошей. Тобто іншими

словами можна сказати, наскільки готові респонденти ділитися інформаційними, психологічними, освітніми та матеріальними ресурсами.

Умовно було респондентів поділено на 3 групи за ступенем готовності надати допомогу: низький, середній та високий рівні. Такий поділ дав змогу застосувати *H-критерій Краскела-Воллеса* і визначити ступінь вираженості у представників визначених груп проявляються таких особистісних властивостей, як рефлексія, толерантність, мотивація допомоги та участі у громадській діяльності.

З'ясовано, що серед респондентів з вираженою готовністю надати інформаційну допомогу найбільше проявилася саморефлексія ($p < 0,05$, $R_{сер1}=30,53$, $R_{сер2}=28,82$, $R_{сер3}=41,0$). Респонденти з найвищим показником готовності інформувати тих, хто потребує допомоги, мають найвищий рівень розвитку саморефлексії, тоді як низький прояв такої готовності відповідає низькому рівню саморефлексії ($R_{сер1}=30,53$). Це показує, що саморефлексія значно допомагає фахівцям, задіяним до громадської діяльності, більш ефективно проводити консультації для тих, хто звертається по допомогу в громадські організації.

Водночас зв'язок між соціальною толерантністю і готовністю надавати інформаційну допомогу не є однозначним. Респонденти із найменшою і найбільшою схильністю до надання такої допомоги мають найбільший прояв соціальної толерантності до людей, які потребують допомоги, ніж респонденти із середнім рівнем вираженості цієї схильності ($p < 0,05$, $R_{сер1}=39,35$, $R_{сер2}=24,06$, $R_{сер3}=39,08$). Отже, найбільш толерантні фахівці не завжди схильні надавати інформаційну допомогу. Варто зауважити, що певна частина фахівців із високим рівнем толерантності розглядає інформування як дієвий інструмент розв'язання проблем осіб, що звернулися по допомогу, тоді як інші високотолерантні фахівці надають перевагу іншим видам допомоги, які для них виглядатимуть більш переконливо.

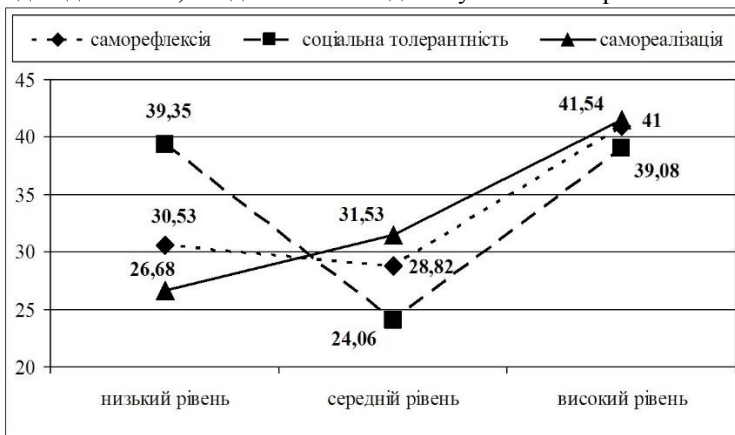

Рис 1. Ступінь вираження психологічних властивостей фахівців громадських організацій за рівнем готовності надавати інформаційну допомогу (*H-критерій Краскела-Воллеса*)

Цікаво те, що у респондентів з прагненням надавати інформаційну допомогу виражений такий мотив участі у громадській діяльності як самореалізація ($p < 0,05$, $R_{сер1}=26,68$, $R_{сер2}=31,53$, $R_{сер3}=41,54$). Це може говорити, що прагнення до самореалізації стимулює активність фахівців у бік не тільки надання консультацій, інформування клієнтів організації, що є важливою частиною будь-якої роботи, але і прагнення виразити свою позицію і власну думку.

Фахівці, які готові надавати освітні послуги у вигляді навчання і передачі власного життєвого і професійного досвіду, мають високі показники з обох показників рефлексії. З одного боку, високий рівень саморефлексії ($p < 0,05$, $R_{сер1}=26,22$, $R_{сер2}=34,45$, $R_{сер3}=40,31$) характеризує їх, як таких, які добре володіють професійними знаннями і усвідомлюють важливість таких знань для інших людей. А з другого боку, високий рівень соціорефлексії ($p < 0,05$, $R_{сер1}=26,44$, $R_{сер2}=35,08$, $R_{сер3}=39,87$) показує, що вони здатні достатньо точно оцінити потреби тих, хто звертається по допомогу, і можуть, крім надання кваліфікованої допомоги, ще передати свій професійний досвід, враховуючи потреби цих людей.

Ці ж фахівці мають виражену мотивацію допомагати іншим ($p < 0,05$, $R_{сер1}=25,00$, $R_{сер2}=35,32$, $R_{сер3}=40,40$) і високий рівень толерантності ($p < 0,05$, $R_{сер1}=32,19$, $R_{сер2}=29,76$, $R_{сер3}=40,13$). У намірах продовжувати займатися громадською діяльністю їх найбільше мотивує прагнення допомагати людям ($p < 0,05$, $R_{сер1}=26,41$, $R_{сер2}=35,47$, $R_{сер3}=39,67$) та змінити світ на краще ($p < 0,05$, $R_{сер1}=25,81$, $R_{сер2}=34,37$, $R_{сер3}=40,54$). У структурі мотивації допомоги людям найвищою цінністю є людське життя, а тому так чи інакше допомога людям буде певною мірою пов'язаною із порятунком життя, збереженням здоров'я людей, покращення умов життя тощо. На відміну від мотивації допомоги людям, прагнення змінити світ на краще можуть як включати, так і виключати людиноцентристські цінності, та пропонувати альтернативні погляди на світ (захист природи, тварин, або релігійні течії). У даному випадку у фахівців з такою мотивацією надання освітніх послуг пов'язане із тим, щоб максимально поліпшити умови життя нужденних людей, шляхом передачі свого досвіду, що певним чином ставить вимогу для них, що вони мають бути готовими перейняти цей досвід і відповідально поставитися до свого життя.

Прагнення надавати психологічну допомогу у вигляді підтримки або порад у розв'язанні складних життєвих ситуацій, як і з освітніми ресурсами, також пов'язана із рефлексією. Таке виражене прагнення у психологічній допомозі супроводжується високим рівнем саморефлексії ($p < 0,01$, $R_{сер1}=24,53$, $R_{сер2}=36,54$, $R_{сер3}=41,0$) і соціорефлексії ($p < 0,05$, $R_{сер1}=28,79$, $R_{сер2}=29,75$, $R_{сер3}=41,12$). Із цього виходить, що розуміння фахівцями себе та інших людей значно полегшує надання психологічної допомоги людям, що її потребують, дає змогу краще розуміти їхні труднощі.

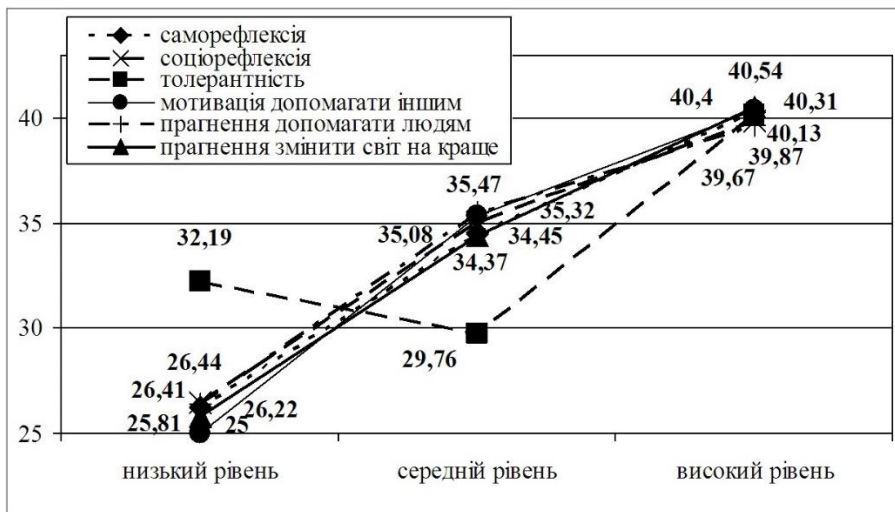

Рис 2. Ступінь вираження психологічних властивостей фахівців громадських організацій за рівнем готовності надавати освітню допомогу (*Н-критерій Крассела-Воллеса*)

Крім того респондентам властива мотивація допомоги іншим ($p < 0,01$, $R_{сер1} = 22,24$, $R_{сер2} = 37,36$, $R_{сер3} = 41,61$) як внутрішня потреба, яка знайшла свій прояв у намірах займатися громадською діяльністю. Для них властивими є такі мотиви участі у громадській діяльності, як бажання допомагати людям ($p < 0,05$, $R_{сер1} = 26,66$, $R_{сер2} = 38,79$, $R_{сер3} = 38,80$) та прагнення змінити світ на краще ($p < 0,01$, $R_{сер1} = 22,55$, $R_{сер2} = 41,89$, $R_{сер3} = 39,73$), що певним чином перегукується із тими, хто готовий ділитися освітніми ресурсами.

У ставленні до людей ці респонденти проявляють значну толерантність, що знайшло свій прояв у загальних показниках з толерантності ($p < 0,05$, $R_{сер} = 25,29$, $R_{сер} = 38,64$, $R_{сер} = 39,55$) та толерантності як особистісної риси ($p < 0,05$, $R_{сер1} = 25,00$, $R_{сер2} = 43,57$, $R_{сер3} = 37,84$).

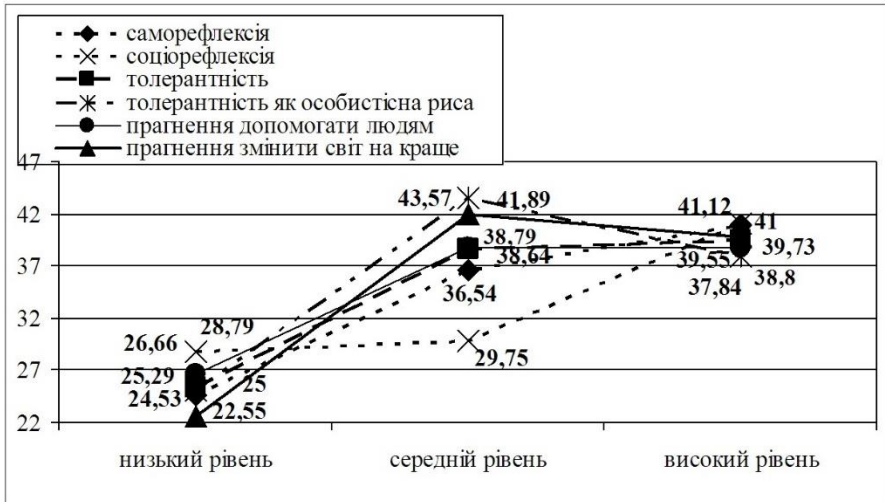

Рис 3. Ступінь вираження психологічних властивостей фахівців громадських організацій за рівнем готовності надавати психологічну допомогу (*H-критерій Крассела-Воллеса*)

Значних відмінностей серед груп респондентів, які готові надати матеріальну допомогу, за такими особистісними властивостями, як рефлексія, толерантність, мотивація участі у громадській діяльності, не було виявлено. Це може говорити про те, що ці властивості не відіграють значної ролі у прагненні надати матеріальну допомогу тим, хто її потребує. Скоріш за все, на такі наміри можуть впливати якісь інші психологічні чинники, можливо такі як виражена емпатія, альтруїзм.

Враховуючи вище зазначене, варто підкреслити високий прояв соціальної толерантності у респондентів, які готові ділитися інформаційними ресурсами, високе значення загального показника толерантності у тих, хто готовий надати освітню допомогу, та вираженої толерантності як риси характеру в тих, хто готовий надавати психологічну підтримку. Це свідчить про те, що готовність до більш глибокої роботи зі стигматизованими особами має включати толерантність як стійку психологічну властивість.

Водночас можна стверджувати, що фахівці громадських організацій з вираженою потребою надавати інформаційну, освітню та психологічну допомогу мають високий рівень саморефлексії. Прояв цієї властивості свідчить про те, що фахівець знає, чим може бути корисним для тих, хто потребує допомоги. У проведенні практичних занять для фахівців і волонтерів громадських організацій, досліднику слід враховувати важливість рефлексії у підвищенні готовності до взаємодії із стигматизованими меншинами і варто

організувати ці заняття таким чином, щоб максимально опертися на їхній життєвий і професійний досвід, який може стати в нагоді тим, хто його потребує. Із високим рівнем розвитку цієї властивості фахівець здатний краще аналізувати свої емоційні реакції, розуміти причини появи тих чи інших стереотипів та момент їхнього впливу на власну поведінку.

Цікаво те, що саморефлексія проявилася у готовності ділитися всіма ресурсами, крім матеріальних, проте соціорефлексія найбільш виразною є серед осіб, які готові ділитися освітніми та психологічним ресурсами. Це показує, що мало покладатися на власні емоції і переживання у наданні освітньої та психологічної допомоги, важливо розуміти внутрішній стан тих, хто потребує її, тоді заходи, які буде організовано для представників стигматизованих меншин, і підбір психологічних засобів, матимуть сильніший ефект.

Крім того низькі показники із соціорефлексії можуть привести до протилежного ефекту, коли нівелюється думка і почуття того, хто потребує допомоги, і пропонуються йому психологічні засоби, лише тому, що це допомогло колись фахівцю і він думає, що це єдино правильний спосіб розв'язання проблеми. За такою позицією фахівця громадської організації може ховатися егоцентризм.

Особи з вираженим егоцентризмом частіше вірять в те, що їхня думка є правильною, адже більшість суспільства думають так само, як і вони. Це вселяє в них впевненість, що вони мають право чинити зі стигматизованою меншиною так, як би, на їхню думку, вчинила більшість. Тому все, що ця частина зробить, вона вважатиме правильним. Для підтвердження своєї позиції представники цієї частини посилаються на певні положення або вибірково використовують факти як з наукових, так і псевдонаукових джерел, вислови людей, що набули авторитету в суспільстві, спираються на традиції, яких дотримуються певна частина суспільства.

Такі прояви у ставленні до представників стигматизовуваних меншин є ознакою неготовності до взаємодії із ними з боку фахівців громадських організацій і може призводити до руйнування довіри між ними. У даному випадку необхідним постає розробка технологій розвитку компетентності співробітників і волонтерів громадських організацій, формування психологічної готовності до взаємодії із представниками стигматизовуваних меншин, що дозволить ефективно вирішувати їхні проблеми.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Отже, у подоланні ізоляції і відновленні соціального статусу представників стигматизовуваних меншин у суспільстві важливе місце посідає процес дестигматизації. Громадська організація може відігравати в цьому процесі не меншу роль, ніж державні органи влади та соціальні служби. У роботі фахівців і волонтерів громадських організацій постає проблема їхньої психологічної готовності до взаємодії із представниками стигматизовуваних меншин. Опора на професійний досвід фахівців і волонтерів є важливою умовою для розвитку їхньої професійною

компетентності, а вдала технологія може пришвидшити їхню підготовку до взаємодії із представниками цих меншин. Тому розробка технології підвищення готовності до взаємодії із представниками стигматизовуваних меншин і впровадження її значно вдосконалить роботу цих фахівців, і відповідно забезпечить якіснішу підтримку цим меншинам.

Список використаних джерел

- Бовина, И. Б., Бовин, Б. Г. (2013). Стигматизация: социально-психологические аспекты (Часть 1). *Психология и право*, № 3, с. 1–10.
- Бовина, И. Б., Бовин, Б. Г. (2013). Стигматизация: социально-психологические аспекты (Часть 2). *Психология и право*, № 4, с. 1–12.
- Гофман, И. (1963). *Стигма: Заметки об управлении испорченной идентичностью*. Взято з: https://www.hse.ru/data/2011/11/15/1272895702/Goffman_stigma.pdf
- Ильин, Е. П. (2013) *Психология помощи. Альтруизм, эгоизм, эмпатия*. СПб: Питер.
- Карпов, А.В., Скитяева, И.М. (2005). *Психология метакогнитивных процессов личности*. М.: Институт психологии РАН.
- Кнуф, А., Эпов, Л. Ю. (2006). Стигма: теория и практика. *Знание. Понимание. Умение*, № 2, с. 149–153.
- Кнуф, А., Эпов, Л. Ю. (2006). Стигма: теория и практика. *Знание. Понимание. Умение*, № 3, с. 116–122.
- Солдатова, Г. У., Кравцова, О. А., Хулаев, О. Е. (2002). *Психологи о мигрантах и миграции в России*: инф. – анализ бюллетень. М.

References

- Bovina, I. B., & Bovin, B. G. (2013a). Stigmatizatsiya: sotsialno-psikhologicheskiye aspekty. Chast 1 [Stigmatization: the socio-psychological aspects. Part 1]. *Psychology and Law*, 3, 1–10. (in Russian)
- Bovina, I. B., & Bovin, B. G. (2013b). Stigmatizatsiya: sotsialno-psikhologicheskiye aspekty. Chast 2 [Stigmatization: the socio-psychological aspects. Part 2]. *Psychology and Law*, 4, 1–12. (in Russian)
- Bovina, I. B., & Yakushenko, A. V. (2015). Stigmatizatsiya psikhicheskii bolnykh lyudey i borba s ney: sotsialno-psikhologicheskoye izmereniye problemy [Stigmatisation of Mentally Ill People and Their Destigmatisation: Social-Psychological Dimension]. *RUDN Journal of Psychology and Pedagogics*, 2, 14–23. (in Russian)
- Goffman, I. (1963). *Stigma: Zаметки об управленii isporchennoy identichnostyu* [Stigma: notes on the management of spoiled identity]. N.Y.: Prentice –

- Hall. Retrieved from
https://www.hse.ru/data/2011/11/15/1272895702/Goffman_stigma.pdf. (in Russian)
- Knuf, A., & Epov, L. Yu. (2006a). Stigma: teoriya i praktika [Stigma: Theory and Practice]. *Knowledge. Understanding. Skill*, 2, 149–153. (in Russian)
- Knuf, A., & Epov, L. Yu. (2006b). Stigma: teoriya i praktika [Stigma: Theory and Practice]. *Knowledge. Understanding. Skill*, 3, 116–122. (in Russian)
- Ilin, E. P. (2013) *Psikhologiya pomoshchi. Altruizm, egoism, empatiya* [Psychology of help. Altruism, selfishness, empathy]. SPb.: Piter. (in Russian)
- Karpov, A.V., Skityayeva, I.M. (2005) *Psikhologiya metakognitivnykh protsessov lichnosti* [Psychology of metacognitive processes of personality], Moscow: Publishing house "Institute of Psychology RAS". (in Russian)
- Soldatova G. U., Kravtsova O. A., Khulayev O. E. i dr. (2002) *Psikhologi o migrantakh i migratsii v Rossii* [Psychologists about migrants and migration in Russia]. M. (in Russian)